۸. **مرحوم کاشف الغطاء** نکته دیگری را هم مطرح می کنند که کامل است ایشان بعد از اینکه درباره «**دفع ضرر سحر به وسیله سحر**» سخن می گویند به حکم «**جلب منافع به وسیله سحر**» اشاره کرده و می نویسند:

«**لتحصیل نفع أو مجاناً لأن فیه قبحاً نفسیاً باعتبار التمویه به و الإغراء بالجهل و ربما أورث فی الشک فی آیات الله و فی التصدیق بأنبیائه و أوصیائه بل ربما کان فیه إظهار للشرکة مع واجب الوجود و فی قدرته و إهانة أوصیائه.**»[1]

البته همین جا هم این مطلب مطرح است که اگر جلب آن منفعت به جهتی واجب بود(مثلا منفعت مهم برای عامّه مسلمین بود)، باز حکم ضرورت در مورد آن جاری است.

۹. مرحوم **شیخ انصاری** هم درباره «**جواز ابطال سحر به سحر**»، به دلائلی اشاره می کنند. مهم ترین دلیل، انصراف روایات مطلق به صورتی است که «**غیر ما قصد به غرض راجح شرعاً**» [که این انصراف محل تأمل است] ایشان علاوه بر روایاتی که در کلام مرحوم کاشف الغطاء بود به روایت احتجاج[2]اشاره می دهند که ممکن است مرادشان آن قسمتی باشد که در آن سحر همانند طب دانسته شده است ممکن است مرادشان آن قسمت باشد که دو ملک می گفته اند: «**فَلَا تَأْخُذُوا عَنَّا مَا یَضُرُّکُمْ وَ لَا یَنْفَعُکُمْ**» که ظهورش در آن است که نهی فرشتگان از «سحر مضر» است[3]

امّا **مرحوم شیخ** بعد از طرح این می نویسند:

«**لکنه مع ذلک کله، فقد منع العلّامة فی غیر واحد من کتبه و الشهید رحمه اللّه فی الدروس و الفاضل المیسی و الشهید الثانی رحمه اللّه من حَلّ السحر به، و لعلهم حملوا ما دلّ علی الجواز مع اعتبار سنده علی حالة الضرورة و انحصار سبب الحَلّ فیه، لا مجرد دفع الضرر مع إمکانه بغیره من الأدعیة و التعویذات؛ و لذا ذهب جماعة منهم الشهیدان و المیسی و غیرهم إلی جواز تعلّمه لیُتوقّی به من السحر و یُدفع به دعوی المتنبّی.**

۱. أنوار الفقاهة – کتاب المکاسب (لکاشف الغطاء، حسن)؛ ص۵۱.

۲. ن ک: ص۲۰۸.

۳. هدایت الطالب، ج۱، ص۲۶۱.

و ربّما حمل أخبار الجواز الحاكية لقصة هاروت و ما روت على جواز ذلک فی الشريعة السابقة، و فيه نظر.» [1]

توضيح:

فيه نظر: امام (ع) به گونه ای داستان را نقل کرده اند که گويی در اسلام اين حکم باقی است و نسخ نشده است.

➢ **سه) اغراض ديگر:**

شيخ انصاری پس از بيان اجماعات مختلف از **شارح نخبه** چنين نقل می کند:

«ذكر شارح النخبة أنّ ما كان من الطلسمات مشتملًا على إضرار أو تمويه على المسلمين، أو استهانة بشیء من حرمات اللّه كالقرآن و أبعاضه و أسماء اللّه الحسنى، و نحو ذلک فهو حرام بلا ريب، سواء عُدّ من السحر أم لا، و ما كان للأغراض كحضور الغائب، و بقاء العمارة، و فتح الحصون للمسلمين، و نحوه فمقتضى الأصل جوازه، و يُحكى عن بعض الأصحاب، و ربّما يستندون فی بعضها إلى أمير المؤمنين عليه السلام، و السند غير واضح. و ألحق فی الدروس تحريم عمل الطلسمات بالسحر، و وجهه غير واضح، انتهى» [2]

توضيح:

۱. طلسمات –اگرچه از سحر نيست– ولی اگر هم از سحر باشد دو نوع است:

۲. يا مشتمل برحرام است، در اين صورت حرام است.

۳. يا مشتمل بر حرام نيست، در اين صورت جايز است.

ما می گوئيم:

اگر طلسمات از زمره سحر به حساب آيد، ادلّه تحريم سحر شامل آن هم می شود.

---

۱. كتاب المكاسب (للشيخ الأنصاری، ط – الحديثة)؛ ج۱، ص۲۷۲.

۲. كتاب المكاسب (للشيخ الأنصاری، ط – الحديثة)؛ ج۱، ص۲۶۶.

جمع بندی بحث استثناءات:

بهترین سخن در این باره کلام مرحوم **صاحب مفتاح الکرامه** است:

«و یجوز حلّ السحر بشیءٍ من القرآن أو الذکر أو الأقسام لا بشیءٍ منه کما فی «التذکرة و التحریر و الدروس و الحواشی و المیسیة و المسالک و المفاتیح» و علیه حمل الشهیدان خبر العلاء عن محمّد بن مسلم «قال: سألته عن المرأة یعمل لها السحر یحلّونه عنها؟ قال: لا أری بذلک بأساً» و قد یحمل علیه خبر عیسی و قد سمعته و خبر «العلل» و ستسمعه.

و قال الشهیدان و الفاضل المیسی و الکاشانی: لو تعلّمه لیتوقّی به أو یدفع به المتنبّئ جاز و ربما وجب. و کأنّه مال إلیه الأردبیلی اقتصاراً فیما خالف الأصل علی المتیقّن بناءً علی ضعف النصوص المثبتة للتحریم علی الإطلاق، و لا جابر لها من إجماعٍ أو غیره، مع معارضتها بکثیر من النصوص المتضمّنة لجواز تعلّمه للتوقّی و الحلّ به. منها «حلّ و لا تعقد» و منها المروی فی «العلل»: «توبة الساحر أن یحلّ و لا یعقد» و منها المروی عن «العیون» فی قوله عزّ و جلّ: وَ ما أُنْزِلَ عَلَی الْمَلَکَیْنِ بِبابِلَ هارُوتَ وَ مارُوتَ

قال: «کان بعد نوح قد کثرت السحرة و المموّهون فبعث اللّٰه ملَکین إلی نبیّ ذلک الزمان بذکر ما تسحر به السحرة و ذکر ما یبطل به سحرهم و یردّ کیدهم فتلقّاه النبیّ عن الملکین و أدّاه إلی عباد اللّه یأمراللّه عزّ و جلّ فأمرهم أن یقفوا به علی السحر و أن یبطلوه و نهاهم عن أن یسحروا به الناس .. الحدیث».

و الأقوی المنع کما هو خیرة «المنتهی و التحریر» و ظاهر الأکثر و مال إلیه المحقّق الثانی قال بعد نقله عن الشهید احتمال وجوب تعلّمه للاحتراز منه و للفرق بینه و بین المعجز: لیس ببعید إن لم یلزم منه التکلّم بمحرّم أو فعل محرّم، إذ قد یعطی أنّه لا ینفکّ عن ذلک إن کان بغیر قرآن و ذکر و تعویذ، فتأمّل جیّداً.

قلت: و أمّا ما استدلّوا به فالأصل مقطوع بالأخبار المستفیضة المعمول بها فی باب الحدود المعتضدة بالإجماعات الشاملة معاقدها بإطلاقها لذلک و قد سمعتها، و روایات الحلّ مخصوصة بغیر السحر کالقرآن و الذکر و التعویذ، و خبر «العیون» علی ضعفه مخصوص بتلک الشریعة، و شرع مَن قبلنا حجّة ما لم یعلم نسخه، و قد علمنا النسخ هنا بما عرفت، و معارض بخبر «الاحتجاج» الّذی ذکرنا بعضه آنفاً، قال علیه السلام: إنّهما یعنی الملَکین موضع ابتلاء و موقف

فتنة تسبيحهما: اليوم لو فعل الإنسان كذا و كذا لكان كذا و لو يعالج بكذا و كذا لصار كذا، أصناف السحر فيتعلّمون منهما ما يخرج عنهما، فيقولان لهم: إنّما نحن فتنة فلا تأخذوا عنّا ما يضرّكم و لا ينفعكم.

و قد يجمع بين الأخبار بتنزيل الأخبار المجيزة إذا كان للحلّ على حال الاضطرار، و ذلک لا يمنع كونه حراماً بالذات لا باعتبار التأثيرات فلا يكون شيء منه حلالًا لا فی الحلّ و لا فی غيره، فيكون كالميتة لا تباح فی غير الضرورة، فليلحظ ذلک.»[1]

۱. مفتاح الكرامة فی شرح قواعد العلامة (ط - الحديثة)؛ ج۱۲، ص۲۳۶.